BILJEZI

Mokri glasnik iz Ćelije piperske otrese s nogu februarski snijeg i predade vladici pismo. Opet kukaju, žale se na nekakvog čupavog popa Lubodera, koji «iz gore popuje, a nema ni kuće ni crkve, pa uloži opet: vjenčaje kume, sestre, bjegunce, nemamo rašta zapreščavati nikoga od njega».

Nije teško uzrujati vladiku. Kakve li se popovske pasmine snuju po ovome jadnome svijetu, a opet se nađe naroda koji će ih držati i koji će im vjerovati. I kakvo mu je ono divlje prezime ili nadimak – Luboder!

Naredi:

Da se skupi nekoliko ljudi koji će prognati tu napast da ne kuži onu krvavu krajinu. Ali, ljudi moji, ipak pogledajte odakle je taj nesrećnik, ima li ga ko prihvatiti – nije se taj od dobra u gori nastanio!

Nije sam pop Luboder; svakojakih još ima Lubodera, samo što neki navlače glupu jagnjeću kožu. Sjeća se vladika kako mu je jedan protopop poslao pismo u kojem javlja: neka žena živi u ljutom strahu da joj muž «otravljen od kojeg nibud lica», pa šalje vladici dvije bijele marame (jedna će biti ženi namijenjena, a druga začarnom mužu) i traži od vladike da nad tim marama očita koju svetu molitvu, ne bi li se tako skinule zle čini s čovjeka; uz marame, šalju vladici na dar jednu lijepu košulju i ubrus. Tada je sve to smotao i poslao natrag, ne čitajući nikakve molitve i poručio da se veoma čudi sujevjerju svoga protopopa.

A ruke su mu pri tom drhtale i obuzimale ga sjetne misli: prostome narodu nikakve koristi od ovakvih popova – samo darove primaju i mrmljaju nejasne riječi protiv vradžbina i bolesti.

Dvoboji bjehu od zala po kojima je vladika udarao i savjetom i kletvom i zakonom, kako se gdje moglo. Oni bjehu rok krvnoj osveti – samo su se ovdje junaci otvoreno ogledali, pa su na ledinama ostajale samrtne rane i krv.

Žene i pretjerano častoljublje – eto povoda da se ukrste četiri gnjevna oka (je li otjerana žena, braća njena traže odmazdu; je li odbjegla ili ugrabljena djevojka, rodbina se trudi da junačkim odmjeravanjem sačuva dobar glas kuće; je li nedolična riječ upućena ženi, valja oprati sramotu). Pa su se krvili na megdanskim biljezima oko otmice stoke, pohare, uvrede, oko voda, međa i pasišta, oko duga kakvog ili prosto zbog osionosti. Vladika je činio sve što može da potkreše žile dvobojima.

Prepirao se s jednim glavarem. Ovaj reče:

Ako su sud i zakon nemoćni, što da se ljudi viteški ne obračunavaju? Da ne nose žalost jedan na drugoga – nek se posijeku sabljama ili nek se pobiju ognjem iz pušaka.

A ne, nije to viteški! – planu vladika. – Zar da se dva junaka zbog kravlje lubine gledaju preko nišana? I kakvo je to viteštvo ubiti brata Crnogorca zbog plahe riječi kad toliko dušmana ima unaokolo?

Ali, sveti vladiko, oni tako raskrste svađu i operu uvredu. Poslije su njihova bratstva mirna.

Nikako! Dvoboj je đavolja igra koja pravdu rijetko donosi! Ako je tebe neko uvrijedio i ti ubiješ drznika, osvetio si se, oprao si ljagu. Ali, ako drznik rani ili ubije tebe, šta je onda? Odnio si doma i uvredu i ranu, doma ili u grob. A onaj se kokot poslije šepuri i hvali na sva usta.

Vidiš li da je to đavolja igra, kao kocka naopaka koja omađija ljude.

Glavar je zaćutao pred ovim razlozima, a u sebi je bio načisto: izišao bi odmah na dvoboj, zlu ne trebalo.

O jednom dvoboju pričalo se mnogo i dugo, pa je i do vladike došla ta priča.

Teško se zavadili Janko i Tripo oko otmice stoke. Janko je uvrijeđen i šalje Tripu fišek zaboden u jabuku. («Jabuka ti je moj posljednji dar i poziv na megdan, a fišek – nek ti je bogom prosto od mene i sve moje rodbine ako me pošalješ na onaj svijet, jer sam te ja izazvao na krvavu poljanu.») I našli su se na ugovorenom mjestu, pozdravili se kao da među njima nije nikakve pizme i otpili po gutljaj rakije iz čuturice. «Kad stane svako na svoje mjesto», kaže Janko, «ti ćeš viknuti da pucamo u isti mah.» Tripo malo zateže: «A što baš ja?» Znao je: onaj ko daje znak ima malo preimućstvo, jer tačno zna trenutak kad treba pucati. Janko ostaje pri svojoj riječi: «Da se ne riječkamo oko toga. Ja sam te pozvao da dođeš ovamo, a ti zapovijedaj da se puca.» Još jednom se nijemo pogledaju i svaki odlazi na svoju stranu, ne okrećući se. Korakom mjere razdaljinu. «Biće da iza onoga grmenja podalje ima naroda», misli Janko. «Nekako se sazna da će biti dvoboj i privuku se radoznalci: hoće da vide kako se megdandžije drže pred smrću.» Stali su na određenoj daljini. Tripo rukavom otire cvjetni parh sa kundaka. Raskorak. Duge puške se lagano podižu. Lijevo oko se sklapa a obrva nad desnim turobno se savija, zjenica se zacakli kao u jastreba. Obojica ciljaju u pucad na prsima. Janko smireno drži pušku i čeka povik protivnika. I sam se čudi kako su mu ruke mirne i kako mu pod suknom ne plamti koža kao što biva u jarosnom okršaju. Čeka, čeka. I prene ga Tripov glas: «Ha, sad!» I čini mu se – zakasniće, kažiprst se nekako sporo

pokreće i okida. Pucanj. Samo jedan. Tripova puška ne opali. On je trže jednom, dvaput, pa se naglo zgrči i pade. Puška odskoči od njega. Janko mahnu kao da će obrisati čelo, ali to ne učini. Potrča prema ranjeniku. «Evo bruke! Sigurno me sad gledaju i znaju: ubih ga, a puška mu se ne oglasi! I to ja, koji sam posjekao dvanaest turskih glava i sav sam pod ranama. Kao da ga ubih kukavički!» Nagne se k njemu i vidi: sav je ublijedio, gleda ga zlim okom, pršte mu zubi; lakat lijeve ruke razmrskan, kuršum uletio pravo u slabinu. «Kazna božja, krvniče», izgovara samrtnik, «kazna», šapće Janko, «stigla te je što si nepravo činio.» Ali, trgne se ponos u njemu. Bijedno je kinjiti čovjeka na umoru. I osjeća da nijesu sami. Izgovara naprečac: «Pucaj sad u mene, Tripo! Stojaću ti na dva koraka.» Onome izbija znoj po čelu. «Kako ću pušku dohvatiti, kako je držati?» Janko ga prihvati ispod pazuha i uspravi da sjedne i da se osloni leđima o ploču. I neprekidno osjeća na sebi onaj zli, pakleni pogled Tripov, kao da ne plaminja iz očnih duplji, no iz nekakve crne utopljeničke vode. I mori ga otužni zadah rane i umah ga obuzme mržnja: «Šta ga ne pustim da lipše?» To misli i želi, a ipak donosi pušku, jer ga Tripo već snemoglo gleda i čeka – ruke mu se objesile, kvasi ga predsmrtni znoj. Janko mu oslonio pušku na desno koljeno, nagne mu glavu na kundak, pa se stane natraške izmicati. I riječi mu kao same od sebe izlaze: «Ne mogu te ostaviti da umreš bez osvete. Jer, ko bi za tebe potrgnuo pušku – ni brata ni druga nemaš, no si puki sirak.» Glas je dovoljno jak da ga čuju nevidljivi gledaoci... Sad puška ne slaga. Janko posrnu. «Ne pasti, samo ne pasti!» I prihvati se za kamen, a desnom se rukom oprije o pušku. Stiska zube da ne jekne. I čini mu se da čuje topot žurnih koraka i glasova. Primiču li se? Ne, čile, gube se. Puška se pod njim ljulja kao tanka trska –

preslaba je puška, ne drži ga. Gusti vazduh zapire u grlu, mrkava dan... Nađoše ih seljani: Tripo bješe mrtav, a Janko bez svijesti, licem pao u prosušenu travu. Na njemu dvadeset i prva rana. Kažu: zacijeliše i nju vješti vidari.

«Da su samo takvi dvoboji u po jada», misli vladika. «No ih ima trista puta gorih. Biva da se krene cijelo bratstvo i poziva na biljeg drugo selo. Eno, šta se samo učini zbog one žene. Ne mogla trpjeti muža, pa – k svome domu. A braća se njena dignu da je osvete, da kazne osornog muža. Uz braću se krenu i drugi – gora od pušaka. I muž klikuje svoje. Pa se sudare, pa se pobiju, varakajući se među stijenjem. U zlo doba, umniji ljudi dignu kapice na puške i zaviču da prestane boj. I tako se neke jade smire i sjednu da o miru zbore. No, neko izlane tešku riječ: lažeš. I opet se zavrgne boj. Te ja pošlji ljude iz drugih plemena: «Razdvojte ih i umirite, zaboga!» Pa izbroj mrtve: deset modrih glava iz muževljeva bratstva i četiri iz ženina. Sad se njena braća uspravila – pobjednici su. A muž mora uzeti ženu natrag i živjeti s njom kako se pristoji.» Samo vladika zna koliko je imao glavobolje oko mnogih dvoboja koji su zakazivani s ljudima iz Primorja. Za kakav bilo nesporazum ode k moru poruka: «Dođite u taj i taj dan na Kološun, ako vam basta!» Vojvoda bajički Bogdan bio je izazvao na dvoboj nekoliko Grbljana što su ucvijelili nepravdom njegovu sestru Gordanu. Pa je ceklinski knez Grujica poručivao krtolskom glavaru Stanku i svim Krtoljanima da mu iziđu na Kološun, na biljegu.

Da se to presiječe, čak je i vojska izlazila na granicu i vraćala natrag jedne i druge. I tada im ne bi ostalo ništa drugo no da se poizdalje dozivaju i pucaju uvis, prijeteći da će biti boljih dana i prilika za sastanak.

SADRŽAJ POGLAVLJE 63.